

Taustamateriaali: Tasa-arvoa liikuntaan ja kulttuuriin

Lukuaika 5 min

Seksuaalihäirinnän kitkeminen urheilusta, liikunnasta ja kulttuurista

Ongelma: Urheilussa ja kulttuurissa on viime aikoina raportoitu hälyttävästi seksuaalihäirinnästä. Suomen urheilun eettisen keskuksen SUEK:in tutkimuksen ([2020](#)) mukaan kilpaurheiluvista naisista seksuaalista häirintää oli kokenut lähes joka kolmas (32 %) ja miehistä lähes joka viides (19 %). Häiritsijä oli oma tai toisen urheilijan valmentaja 22 prosentissa tapauksista. Nuoret naiset ja eri vähemmistöihin kuuluvat urheilijat kokivat eniten häirintää. Valmentajien vuosia jatkunutta epäasiallista toimintaa on viime vuosina tullut ilmi muun muassa luistelun ([Yle 17.1.2020](#)) ja voimistelun ([Yle 16.11.2022](#)) piirissä.

Kulttuurin alalla #metoo-liike toi esiin vuosikymmeniä kestäneen ”normalisoituneen väkivallan historian”, joka on sisältänyt mielivaltaa ja seksuaalista ahdistelua. Elokuva- ja teatterialan selvitys ([2018](#)) löysi alalta puutteita työlakien velvoitteiden tunnistamisessa ja vastuu- ja valtasuhteissa. Jatkoselvityksen ([2022](#)) mukaan seksuaalinen häirintä ja epäasiallinen kohtelu on otettu vakavasti, mutta muutos on hidaskäivä eikä ongelmat ole vielä poistuneet.

Seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella ovat tasa-arvolain tarkoittamaa syrjintää. Seksuaalinen ahdistelu on rikos.

Ratkaisu: Häirinnän kitkemiseksi urheilusta tarvitaan systemaattisia toimia, joiden tehokas toimeenpano on sidottava valtionavun saamisen ehdoksi. Sukupuolistunutta häirintää ja väkivaltaa voi ehkäistä perustamalla ilmiantokanavia ja edellyttämällä väkivallan vastaista suunnitelmaa rahoituksen saamiseksi. Suomessa tällaisina kanavina toimii Väestöliiton ja suomalaisen urheilun yhteishanke [Et ole yksin](#) ja SUEK:in [ILMO-palvelu](#) urheilun rikkomusten ilmoittamiseen. Näitä palveluita on kehitettävä edelleen, jotta pystytään puuttamaan rakenteisiin ja tekemään tarvittavia korjausliikkeitä. Suomessakin on syytä harkita väkivallan vastaisen suunnitelman edellyttämistä urheilujärjestöiltä. Kaikessa kehittämistoiminnassa tulee pitää mukana intersektionaalisuus, eli muidenkin risteävien erojen huomioiminen sukupuolinäkökulman lisäksi.

Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuksen [kriteerit](#) edellyttävät jo, että kaikkien toimintaan osallistuvien tulee olla turvassa kiusaamiselta ja häirinnältä. Mikäli esiin tullee häirintään ei puututa tai puututaan tehottomasti, sen tulee näkyä automaattisena ja tuntuva suuruusena vähennyksenä järjestöjen yleisavustuksen suuruudessa tai vakavissa tapauksissa muodostaa este avustuksen saamiselle.

Toimenpiteet: Varmistetaan, että urheilun, liikunnan ja kulttuurin ja niiden toimijoiden sitoutuminen naisiin kohdistuvan väkivallan, seksuaalihäirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun ennaltaehkäisemiseksi ja lopettamiseksi on edellytys valtionavun saamiseksi.

- Edellytetään väkivallan ja häirinnän systemaattisia toimia ja seuranta, joita johdetaan ja valvotaan vuositasolla.
- Kiinnitetään erityistä huomiota valmentajien ja ohjaajien epäterveeseen vallankäyttöön suhteessa erityisesti lapsiin ja nuoriin.

Tasa-arvotavoitteet ja kiintiöperiaate

Ongelma: Suomessa naisten osuus urheilujärjestöjen luottamusjohdossa on pysynyt samoissa luvuissa viimeiset 15 vuotta. Lasikatto on urheilussa tukevasti paikoillaan: vielä koskaan ei suurimpien lajiliittojen

puheenjohtajana tai toiminnanjohtajana ole ollut naista Voimisteluliittoa ja Golfliittoa lukuun ottamatta. Suomi on jäänyt asiassa selvästi muita Pohjoismaita jälkeen. Samoin moninaisuus kokonaisuudessaan on haaste, johon ei ole pystytty vastaamaan. On syytä kiinnittää huomiota myös naisten urakehitykseen ja rekrytointeihin, jotta osaavat naiset eivät jää rekrytointiprosesseissa taka-alalle ja operatiivisessa hallinnossa johtoryhmien ulkopuolelle.

Ratkaisu: Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus sisältää jo [vastuullisuuskriteerit](#), joista yksi on sukupuolten tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus. Toiminnassa tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvo on otettava huomioon järjestön hallinnossa, päätöksenteossa ja päättävien elimien henkilövalinnoissa sekä järjestön jäsenille ja muille sidosryhmille suuntautuvassa toiminnassa. Kriteerin painoarvoa on vahvistettava, sillä nykyisellään vain 15 prosenttia avustuksesta jaetaan viiden vastuullisuuskriteerin pohjalta. Kiintiöiden käyttöönotto on tehokas keino vauhdittaa kehitystä. Kiintiöitä ovat kannattaneet mm. Olympiakomitean puheenjohtaja Taina Susiluoto ja Marinin hallituksen tiede- ja kulttuuriministeri Petri Honkonen ([HS 17.5.2022](#)).

Toimenpiteet: Kytetään urheilujärjestöjen ja liikuntaa edistävien yhteisöjen yleisavustusten sukupuolten tasa-arvotavoitteet ja vastuullisuuskriteereiden valvonta aiempaa tiukemmin valtionavun myöntämiseen.

- Lisätään kiintiöperiaate urheilujärjestöissä ja liikuntaa edistävien yhteisöjen luottamus-, valmennus- ja operatiivisessa johdossa toimiville naisille 50 prosenttia Euroopan komission urheilun tasa-arvon korkean tason työryhmän suositusten mukaisesti ja Ruotsin mallia seuraten. Seurataan systemaattisesti tilannetta vuosittain.

Euroopan komission urheilun tasa-arvon korkean tason työryhmän suositukset

Ongelma: Liikunnan ja urheilun on oltava kaikkien saatavilla. Kuitenkin naisjohtajat ovat liikunta- ja urheilualalla vielä vähemmistössä, ja heidän tiellään on liian paljon esteitä. Naisten osuus lajiliittojen puheenjohtajista Suomessa on 16 prosenttia, kun Euroopan unionin jäsenvaltioiden liikunta- ja urheilujärjestöjen päätöksentekijöistä naisia on keskimäärin vain 14 prosenttia. Naisurheilijat altistuvat myös sukupuoleen perustuvalla väkivallalla. Tavoite liikunnan ja urheilun tasa-arvoisuudesta on siis vielä kaukana.

Ratkaisu: Euroopan komission urheilun korkean tason työryhmä on työstänyt urheilun tasa-arvon strategiset [suositukset](#) ja toimintaohjelman koko Euroopan unionin alueelle. Suositukset muodostavat toimintasuunnitelman toimenpide-ehdotuksineen kuudella painopistealueella ([tiivistelmä](#)):

- osallistaminen
- valmennus ja toimihenkilöinä toimiminen
- johtajuus
- liikunnan ja urheilun yhteiskunnalliset ja taloudelliset näkökohdat
- näkyvyys tiedotusvälineissä
- sukupuoleen perustuva väkivalta.

Toimenpiteet: Edistetään sukupuolten tasa-arvoa liikunnassa ja urheilussa Euroopan komission urheilun tasa-arvon korkean tason työryhmän vuoden 2022 suositusten mukaisesti.

Urheilujärjestöjen palkkaus- ja maajoukkuekorvaukset

Ongelma: Suomalaisen naisen euro huippu-urheilussa on kolme senttiä. Asia selviää Yle Urheilun laajasta tasa-arvoselvityksestä ([2017](#)), joka tehtiin yhteistyössä Norjan ja Ruotsin yleisradioyhtiöiden kanssa.

Suomesta selvityksessä oli mukana yli 100 maajoukkue-tason urheilijaa 12 lajista. Suurimmat erot löytyivät palloilulajeista, kun yksilölajeissa naiset pääsivät lähemmäksi miesten tuloja.

Ratkaisu: Vaatimus tosiasiallisten yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisesta tulee ottaa huomioon kaikessa urheilu- ja liikuntatoimintaan liittyvässä päätöksenteossa, mukaan lukien julkisissa tuki- ja avustuspäätöksissä. Myös urheilukilpailujen palkitsemiskäytännössä tulee noudattaa tasa-arvon periaatetta, eikä suorituksen arvostuksen ja siitä saatavan tunnustuksen tule olla riippuvainen henkilön sukupuolesta. ([Tasa-arvovaltuutettu.](#))

Toimenpiteet: Edellytetään, että valtionavustuksia saavien urheilujärjestöjen palkkaus- ja maajoukkuekorvaukset ovat tasa-arvoiset. Jaetaan urheilun ja liikunnan resurssit tasapuolisesti naisille ja tytöille liikunnan ja urheilun eri tasoilla.

Liikuntapaikkarakentamisen tasa-arvo

Ongelma: Liikkumisen tavat ja paikat ovat sukupuolittuneita. Pojat ja miehet harrastavat eri lajeja urheiluseuroissa tyttöjä ja naisia enemmän. Harrastetuissa liikuntalajeissa on selkeitä sukupuolieroja. Tyttöjen eniten käyttämiä liikuntapaikkoja ovat mm. uimahalli, lajikohtaiset sisäliikuntatilat ja hevosurheilualueet. Poikien käytetyimmät liikuntapaikat ovat mm. pallokenttä, uimahalli, ulkoilualue ja jäähalli. Poikien liikuntapaikat tuovat esiin tyttöjä selkeämmin palloilukulttuurisidonnaisuuden.

Ratkaisu: Liikuntapaikkarakentamisen rahoituksella tulee ohjata liikuntatoimijoita tasa-arvoa edistävään suuntaan painottamalla tyttöjen ja naisten suosimien lajien, kuten ratsastuksen, ringeten, taitoluistelun ja voimistelun olosuhteita avustuspolitiikassa. Näin määrittää Valtion Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja ([2014](#)), jonka avustusta puoltavien kriteerien joukossa on se, että hanke edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa ja huippu-urheilussa.

Toimenpiteet: Varmistetaan liikuntapaikkarakentamisen ja muiden liikunnan ja urheilun olosuhteiden valtionavustuksissa sukupuolten tasa-arvo keskeisenä kriteerinä Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjaan perustuen.

Huippu-urheilijan raskauden jälkeinen paluu

Ongelma: Suomessa urheilijoiden raskauden jälkeiseen paluun urheilun pariin ei ole minkäänlaista tukijärjestelmää, toisin kuin Ruotsissa. Äitiyttä tai raskautta ei mainita missään Olympiakomitean ohjeissa tai ministeriön apurahaperusteissa. Joukkueurheilussa raskaus on voinut johtaa jopa sopimuksen purkuun. Huippu-urheilun ja äitiyden yhdistämiseen liittyviä haasteita ei Suomessa ole myöskään tutkittu. (YLE 7.5.2022)

Ratkaisu: Raskaus ja äitiys on oltava mahdollista huippu-urheilijalle ja valmentajalle. Tavoitteen saavuttamiseksi on luotava rakenteita, kuten valmentajien kouluttamista aiheesta, verkostoja, lastenhoitopalveluita kisamatkoille sekä imetyksen mahdollistamista ja tukemista. Sopimuksen jatkoon liittyviä kysymyksiä ja vanhempainvapaiden edellytyksiä on selkeytettävä. Malleja raskauden ja äitiyden aikaiseen tukeen on rakennettava niin ministeriötasolla kuin Olympiakomiteassa ja lajiliitoissa.

Toimenpiteet: Luodaan rakenteita huippu-urheilijan raskauden jälkeisen paluun tukemiseen.

Sukupuolten tasa-arvo kulttuurialan eettisessä ohjeistuksessa

Ongelma: Tuoreen ja kattavan musiikkialan selvityksen ([2022](#)) mukaan kolme neljästä alalla toimivasta on kokenut epäasiallista käytöstä viimeisen viiden vuoden aikana. Epäasiallista käytöstä kokevat erityisesti naiset, muunsukupuoliset ja nuoret. Naisista 85 prosenttia ja muunsukupuolisista 84 prosenttia kertoi kokeneensa epäasiallista käytöstä alalla toimiessaan, ja 20–25-vuotiaista luku oli peräti 98 prosenttia. Miehistä epäasiallista käytöstä oli kokenut 69 prosenttia. Kyselyyn vastaajista puolet (50 %) oli kohdannut työssään epäasiallista kommentointia ja lähes kolmannes (29 %) seksuaalista häirintää. Naisista seksuaalista häirintää oli kohdannut 41 prosenttia.

Ratkaisu: Häirintään puuttumista ja tasa-arvon edistämistä korostaa [kulttuuriala itse](#). Musiikkialan omista [ohjeistuksista](#) selviää, että tasa-arvoa, monimuotoisuutta ja yhdenvertaisuutta ei vielä ole onnistuttu edistämään alalla riittävästi. Kannanottoja ovat tehneet yhdessä lukuisat eri kulttuurialan järjestöt ja muut tahot, mikä viestii siitä, että ala seisoo yhtenäisenä teesien takana. Kulttuurialan eettiset [ohjeistukset](#) ovat työn alla ja ne julkaistaan vuoden 2022 lopussa. Kulttuuriala on itse [ehdottanut](#), että eettiset ohjeistukset otetaan osaksi taide- ja kulttuurialan rahoitushakuja, jolloin hakija sitoutuu noudattamaan eettistä koodistoa työssään.

Toimenpiteet: Varmistetaan, että kulttuurialan eettisen ohjeistuksen toimeenpanossa huomioidaan sukupuolten tasa-arvon näkökulma.

Kulttuurin ja taiteen julkisten varojen jako

Ongelma: Naiset ohjasivat vain kolme pitkää fiktioelokuvaa kahdestakymmenestä vuonna 2021. Edellisenä vuonna naisohjaajien osuus oli 40 % ja vuosien 2018–2020 keskiarvo oli 33 %. Tuotantotuesta naisten ohjaamat pitkät fiktiot saivat 44 % ja naisten käsikirjoittamat 38 %. Dokumenttien tuotantotuesta naisten ohjaamat ja käsikirjoittamat dokumentit saivat 63 %, mutta dokumenteille jaettava tuotantotuki oli kokonaisuudessaan vain kymmenesosa pitkien elokuvien tuesta. Tilastoista puuttuvat sukupuolten osuudet avaintehtävissä (ohjaajina, käsikirjoittajina, tuottajina, pääosan esittäjinä) eri elokuvatyypeissä. ([WIFT.](#)) Suomen elokuvasätiön tuotantotukea saaneiden elokuvien käsikirjoittajista, ohjaajista ja tuottajista puolet (51–54 %) oli naisia vuonna 2021. Tuotantotukien euromääriä ei julkaista, eikä elokuvatyyppejä erotella toisistaan. ([WIFT.](#))

Ratkaisu: Kulttuurin ja taiteen julkiset varat on jaettava tasa-arvoisesti ja syrjimättömästi. Jakokriteerien ja tukisummien on oltava avoimesti saatavilla ja sukupuolen mukaan eriteltyinä. Asia on varmistettava tarvittaessa lailla ([laki valtion rahoituksesta elokuvakulttuurin edistämiseen](#)).

Toimenpiteet: Edellytetään tarvittaessa lainsäädännöllä, että elokuva-alan ja yleensä kulttuurin ja taiteen julkisia varoja jakavat tahot edistävät sukupuolten tasa-arvoa ja

- jakavat rahoitusta tasa-arvoisesti
- noudattavat avoimia päätöksenteon kriteereitä ja tilastoivat läpinäkyvästi ja yhdenmukaisesti rahoituksen jakautumista sukupuolittain ja lajityypeittäin
- edellyttävät tasa-arvon ja vastuullisuuden huomioimista myös varoja saavilta tahoilta.